

Kral Çıplak: Batı'nın Artan İnsan Hakkı İhlalleri

İnsan hakları kişinin ırkı, dini, dili, milliyeti, rengi, statüsü ile hangi coğrafyaya mensup olduğu fark etmeksizin yalnızca insan olması hasebiyle sahip olduğu/olması gereken hakların tamamına verilen isimdir. Tüm insanlar hiçbir ayırım gözetilmeksizin eşit haklara sahiptir. Bu haklar, her biri birbiriyle ilişkili, her biri birbirine bağlı, bölünmesi, bir hakkın diğerinden üstün tutulması yahut bir diğerinin görmezden gelinmesi mümkün olmayan haklardır.

Evrensel insan hakları; devletlerarası anlaşmalar, uluslararası teamül hukuku ve uluslararası hukukun genel prensipleri ve yardımcı kaynakları aracılığıyla garanti altına alınmıştır. Uluslararası insan hakları hukuku, insan haklarının korunmasını desteklemek ve bireylerin veya grupların temel özgürlüklerini korumak amacıyla devletlere belirli yükümlülükler getirmektedir.[\[1\]](#)

İnsan haklarının evrenselliği, bölünemezliği ve devredilemezliği insan hakları hukukunun temel prensipleridir. Bu prensipler ilk olarak 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde vurgulanmıştır. Bunlar çok sayıda uluslararası insan hakları sözleşmesi ve bildirimleri ile yinelenmiştir. 1993 yılındaki Viyana Konferansı'nda da siyasi, ekonomik ve kültürel sistem neyi gerektirirse gerektirsin devletlere, bireylerin ve grupların sahip oldukları temel hak ve özgürlükleri korumaları gerektiğine ve insan haklarının desteklenmesine ilişkin sorumluluklarının olduğuna dair vurgu yapılmıştır.[\[2\]](#)

Görüldüğü üzere insani haklara ilişkin modern anlayış, Batılı devletlerce şekillendirilmiştir. Ancak bütün bu düzenlemeler, devletlerin insan haklarını ihlal etmelerine ve kötüye kullanmalarına engel olamamaktadır. Aksine, bu düzenlemeler adeta, demokrasi ve insan haklarına ilişkin mülkiyetçi bir inanç geliştirmelerinin ve kendileri dışındaki diğer uygarlıkları küçümseyerek görmezden gelmelerinin önünü açmıştır. Öyle ki, yakın geçmişte Batı kendinden olmayan ve kendisine benzemeyen medeniyetlere demokrasi(!) getirebilme iddiasında dahi bulunabilmiştir.[\[3\]](#) Kısacası, yüzyıllardan beri bencilce çıkarları uğruna kendileri dışındakileri ötekileştiren ve bütün dünyaya egemen olmaya çalışan bu devletler, bir yandan demokrasi ve insan hakları teamüllerinin modern versiyonlarının geliştirilmesine önyak olurken ve demokrasi ve insan haklarının hamisi rolünü üstlenmekten bir an olsun geri durmazken bir yandan da bu teamüllerin ruhuna uygun olmayan tutumlar sergilemekten kaçınmamaktadırlar.

Örneğin bugün İngiltere, 11 Ekim'de düzenlenen Muhafazakâr Parti Kongresi'nde ordusu için olası savaş durumlarında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni (AİHS) askıya alma düşüncesinde olduğunu açıklamıştır. Söz konusu düzenlemeyle hedefledikleri şey ise, bundan böyle savaş bölgelerinde görev alacak İngiliz askerlerinin olası bir savaş suçundan yargılanıp ceza almaları riskini ortadan kaldırmaktır. İngiltere'nin AİHS'yi askıya almak için böyle bir düzenlemeye ihtiyaç duymasının sebebiyse 2004 yılından bu yana Irak ve Afganistan'daki İngiliz askerleri aleyhine açılan davalar yüzünden Savunma Bakanlığı'nın 100 milyon sterline yakın maddi kayba uğramasıdır. Irak ve Afganistan'a demokrasi, eşitlik, adalet ve hürriyet getirmek amacıyla savaşan bir devletin, olası bir savaş durumunda İnsan Hakları Sözleşmesi'ni askıya almayı tartışabilmesiye başlı başına bir ironi ve ikiyüzlülük örneğidir. İngiltere hükümetinin almayı planladığı bu karar, hukukun üstünlüğü ilkesine de ters düşmektedir.[\[4\]](#)

Bir başka insani hak ihlalinin yaşandığı ülkeyse Yunanistan'dır. Yaşları 12 ile 16 arasında değişen Suriyeli beş mülteci çocuk, Yunan polisi tarafından oyuncak silahları gerekçe gösterilerek "silahlı örgüt üyesi olma şüphesi" üzerine tutuklanmış ve nezarete çirliçiplak soyulmuştur. Uluslararası Af Örgütü ise yaşanan bu rezaleti sadece "rahatsız edici" olarak nitelendirmiştir. Fiziksel şiddetten tutun da aç bırakmaya kadar her türlü kötü muameleye maruz kalan çocuklarla ilgili açıklama yapan Yunan yetkililerse, söz konusu olay hakkında başlatılacak soruşturmada aceleci davranmayacaklarını ifade etmişlerdir.[\[5\]](#)

Fransa ise savaş, açlık ve yoksulluk gibi çeşitli nedenlerle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan mültecilerin yaşamlarını idame ettirmeye çalıştığı Calais Kampı'nı kapatma kararı almıştır. "Orman" olarak da bilinen söz konusu mülteci kampının yıkılmasıyla yaklaşık 200 kimsesiz çocuğun barınacak hiçbir yeri kalmamıştır.[\[6\]](#) Mültecilerin ve insan hakları savunucularının tepkisini çeken bu duruma karşı Calais Kampı yakınlarında protesto düzenleyen aktivistlere ise Fransız polisi biber gazı, TOMA ve ses bombalarıyla müdahale etmiştir.[\[7\]](#)

Polis şiddetinin yoğun bir şekilde yaşandığı ülkelerden biri de 2001 yılında Afganistan'ı, 2003 yılında da

Irak'ı demokratikleştirmek ve çağdaşlaştırmak iddiasıyla işgal eden ABD'dir. ABD polisi Kalifornia eyaletinin El Cajon şehrinde yaşayan ve nöbet geçirdiği belirtilen 30 yaşındaki silahsız Afroamerikan Alfred Olango'yu silahla ateş ederek öldürmüştür. Olango, Polis Şiddeti verilerine göre bu yıl ABD polisi tarafından öldürülen 217. siyahi Amerikan vatandaşıdır.[8] Bir başka trajikomik olayda ABD'nin Maryland eyaletinin Hagerstown şehrinde meydana gelmiştir. Bisikletiyle trafikte seyir halinde olan bir araca çarpan 15 yaşındaki siyahi kız çocuğu, olay yerine gelen beyaz polis memuru tarafından hem sözlü hem de fiziksel şiddete uğramıştır. Arabayla çarpıştıktan sonra bir müddet yerde kıpırtısız kalan siyahi çocuk, hastaneye gitmeyi reddetmesi üzerine kelepçelenecek polis aracına zorla bindirilmeye çalışılmış, buna direnince de polisler tarafından yüzüne biber gazı sıkılmıştır. Nefes almakta zorlandığını ifade etmesine rağmen aracın camını kapalı tutan polisler tarafından hastaneye götürülmek yerine karakola götürülerek sorgulanmıştır.[9]

Yine ABD'de Oklahoma eyaletine bağlı Tulsa kasabasında, yolda arızalanan aracının yanında duran 40 yaşındaki Terence Crutcher isimli silahsız bir siyahi, beyaz bir polis tarafından vurularak öldürülmüştür. Tulsa emniyet müdürünün "rahatsız edici" olarak nitelendirdiği cinayetten sorumlu iki polis memuru ise ücretli izne çıkarılmıştır. *Washington Post*'un verilerine göre Crutcher, 2016 senesi içerisinde bu şekilde hayatını kaybeden 161. siyahi vatandaş olmuştur. ABD polisinin 2016 yılında en az 680 vatandaşı vurarak öldürdüğü de bilinmektedir.[10]

İnsanların yaşama haklarını hunharca ihlal eden ABD'nin gazetecilerin ve aktivistlerin ifade özgürlüklerini kısıtladığı da bilinmektedir. Örneğin, Kuzey Dakota'da petrol boru hattı projesi karşıtı gösteriler hakkında yayın yapan ve özel korumaların göstericilere köpeklerle saldırmalarını kayda alan Amerikalı gazeteci Amy Goodman'a Kuzey Dakota Savcısı Ladd R. Erickson, ayaklanmaya katılma suçlaması ile dava açmıştır. [11] Aynı petrol projesini protesto eden ABD'li oyuncu Shailene Woodley de protestolar sırasında göstericilerle birlikte gözaltına alınmıştır.[12]

Her fırsatta kendi çıkarlarıyla uyuşmayan atılımlarda bulunan ülkeleri insan hakları sopasıyla dize getirmeye çalışan ve küresel sistemde "demokrasinin ağabeyliğine" soyunan ABD'nin insani hak ihlallerine göz yumma girişimleri bunlarla da sınırlı değildir. Bu durumun en çarpıcı örneğine bizzat 15 Temmuz günü darbe girişimiyle çalkalanan Türkiye halkı şahitlik etmiştir. Demokrasi ve özgürlükler(!) ülkesi ABD, menfur darbe girişiminin başlamasından yaklaşık dört saat sonra yani darbenin başarısız olacağı anlaşıldığında Türkiye'deki demokrasiyi destekleyen bir açıklamada bulunmuştur.[13] Türkiye'de yaşanan darbenin resmî olarak kınanması ise üç gün sonra Beyaz Saray Basın Sözcüsü Josh Earnest'in yaptığı açıklamalarla gerçekleşmiştir.[14] Burada dikkat çeken husus, Earnest'in demecinden önce Türkiye'deki darbe girişimine ilişkin ABD'den herhangi bir resmî açıklamanın yapılmamış olmasıdır. Ağır silahlar, tanklar, helikopterler ve savaş uçakları kullanan darbeciler tarafından 240 Türkiye vatandaşın öldürüldüğü, 2.200'ünün yaralandığı, TBMM, Beştepe Cumhurbaşkanlığı Külliyesi ve Millî İstihbarat Teşkilatı'nın bombalandığı[15] kalkışma sonrasında hâlâ bazı gerçekleri kabullenmek istemeyen ABD'nin Türkiye'deki demokrasinin geliştirilip korunmasına ilişkin Türkiye'nin birtakım isteklerini görmezden geldiği görülmektedir.

İngiltere'nin de 15 Temmuz darbe girişimine karşı tutumu ABD'den pek farklı değildir. Darbenin yaşandığı andan tam 12 saat sonra, İngiltere Dışişleri Bakanı Boris Johnson, Mevlüt Çavuşoğlu'nu arayarak Türkiye hükümetinin yanında olduklarını ifade etmiştir.[16] İngiltere Başbakanı Theresa May ise Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı darbe girişiminin başarısız olmasından tam üç gün sonra aramıştır.[17]

Türkiye'nin yüzlerce vatandaşının hayatına mal olan bu hain girişim karşısında demokrasinin beşiği olduklarını iddia eden Batılı devletlerin sergiledikleri ilginç tutumları bunlarla da sınırlı kalmamıştır. Gerek Suriyeli mülteciler hususunda gerekse ticari ilişkiler noktasında Türkiye'nin birlikte hareket etmeye çalıştığı Almanya da, binlerce Türk ve Alman vatandaşının katılımıyla yapılan Darbeye Karşı Demokrasi Mitingi'nde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın telekonferans yoluyla halka hitap etmesini Alman Anayasa Mahkemesi'nden çıkarttığı bir kararla engellemiştir.[18]

15 Temmuz darbe girişimi sonrasında olağanüstü hal (OHAL) kararı alan Türkiye'yi her fırsatta eleştiren Fransa ise 2015 Kasım ayı itibarıyla sekiz aylığına yürürlüğe koyduğu OHAL'i Temmuz 2016'da altı ay daha uzatma kararı almıştır. Bu minvalde idari polisin yetkileri de genişletilmiştir. Buna göre polis, yargının onayı gerekmeksizin olaylara müdahalede bulunabilecektir; ayrıca hiçbir mahkeme kararına ihtiyaç duymaksızın evlerde istediği saatlerde arama yapabilecek, her türlü aracı ve elektronik aleti izinsiz de olsa denetleyebileceklerdir. Fransa'da polisin terörü teşvik eden internet sitelerini yasaklama ve mahkeme kararı olmadan insanları ev hapsinde tutma yetkisine sahip olduğu da bilinmektedir. Bütün bunlara ilave olarak Fransız hükümeti de tiyatro, bar gibi vatandaşların toplanma yerlerini geçici olarak da olsa kapatma yetkisine sahiptir.[19]

2007 yılından bu yana Avrupa Birliği'ne (AB) üye olan Bulgaristan'da 30 Eylül itibarıyla ülke genelinde kadınların halka açık yerlerde peçe takmasını yasaklayan bir yasa onaylanmıştır. Uluslararası Af Örgütü'nün eleştirdiği yasağa göre, bu yasaya uymayan kadınlara 750 avro para cezası kesilecek, söz konusu kadınlar ayrıca sosyal haklardan da men edileceklerdir. [20] Hoşgörüsüzlük, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık akımının bir parçası olan bu yasak [21] ayrıca kişinin din ve vicdan hürriyetini de tehdit etmektedir. Müslüman düşmanlığının yükselişte olduğu Bulgaristan'da faaliyet gösteren insan hakları örgütleri, ülke içerisinde yaşam savaşı veren mültecilere karşı acımasızca muamele edildiğini bildirmektedir. Fransa ve Belçika'da hâlihazırda yasak olan peçenin Almanya'da da yasaklanması beklenmektedir. [22] AB'ye üye olma süreci yılan hikâyesine dönen Türkiye'yi her fırsatta çeşitli bahanelerle ötekileştiren AB'nin İslamofobi kokan bu duruma sessiz kalmasıysa Batılı devletlerin ikircikli tutumunun en şahane örneklerinden bir tanesidir.

İnsan onurunu ve şerefini ayaklar altına alan, onun yaşama hürriyetine kast eden, fikir ve vicdan özgürlüğünü tarumar eden, salt birey olmasından ötürü sahip olduğu hakkı insanoğlunun elinden alan, insani hak ihlallerine kayıtsız kalan ülkelere bir diğeryse Rusya'dır. Rusya Gazeteciler Sendikası'nın (RUJ) yapmış olduğu bir araştırmaya göre 1991 yılından itibaren tam 124 gazeteci, mesleki araştırmaları sebebiyle öldürülmüştür. 1995-2008 yılları arasında söz konusu gazeteci cinayetlerinden yalnızca 10 tanesi soruşturulmuştur. Yürütülen soruşturmalar kapsamında beş kişi ceza alırken diğer beş kişi serbest bırakılmıştır.

Yine 1991 yılından itibaren 249 medya çalışanının sebepsiz yere ortadan kaybolduğu ya da öldürüldüğü tahmin edilmektedir. Rusya'daki ceza hukukunun işlevsiz olduğunu gösteren en önemli olaylardan biri ise 2007 senesinde tanınmış bir savaş muhabiri olan Anna Politkovskaya'nın acımasız bir cinayete kurban gitmesidir. Cinayetle ilgili yürütülen soruşturmada şüpheli olarak tutulan üç kişi 2009 senesinde beraat etmiştir. Mesleki faaliyetleri yüzünden hayatını kaybeden gazetecilere 2013 senesinde yenileri eklenmiştir. Ahmednabi Ahmednabiyev, Mikhail Beketov ve Nikolai Potapov isimli üç gazeteci, yapmış oldukları birtakım araştırmalar sebebiyle öldürülmüştür. Rusya ayrıca "casus" olarak nitelediği sivil toplum kuruluşlarını kısıtlamaya yönelik 2012 senesinde yürürlüğe koyduğu kanunla Rusya dışından ödenek alan STK'ların faaliyetlerini de engellemeye çalışmaktadır. [23]

Rusya kendi ülke sınırları içerisinde yeterince hak ihlallerine sebep olmuyormuş gibi, benzer hukuksuzluklarını uluslararası kamuoyunun gözü önünde de devam ettirmektedir. Bunun en yakın örneği Rusya tarafından ilhak edilen Kırım'da yaşanmaktadır. Rusya Federasyonu'nun işgali altındaki Kırım'da, insan hakları ihlalleri sistematik bir biçimde gerçekleştirilmektedir. *Freedom House* ve *Atlantik Konseyi*'nin yayımladığı bir rapora göre, Rusya'nın topraklarına kattığı Kırım'da yetkililerin azınlıklara ayrımcılık uyguladığı, ifade özgürlüğünü kısıtladığı ve bölge halkını Rus vatandaşlığına geçmeye zorladığı kaydedilmiştir. Özellikle Kırım'da yaşayan Tatar azınlığı bastırmayı hedefleyen bir kampanya yürüten Rus yetkililer, Tatar liderleri kamu hayatından dışlamakta ve onlara ait medya organlarını da susturmaya çalışmaktadır. Kırım'da Rusya'ya bağlanıp bağlanmama sorununu ortadan kaldırmak amacıyla gidilen referandum sonucunda birleşme karşıtı oy kullanan halka yönelik geniş çaplı fiziksel ve sözlü şiddet de uygulanmıştır. Referandum sonrasında Kırım genelinde Ukrayna dilinde eğitimi de hızla kısıtlayan Rusya'nın Ukrayna pasaportu taşıyan Kırımlılara yabancı muamelesi yaptığı da bilinmektedir. [24]

Kırımlılar önce ilhak, daha sonra da yaşanan birleşme sonucu en çok millî kimliklerini ve kültürlerini muhafaza edebilme noktasında endişe duymaktadırlar. Rusya'nın Kırım Meclisi'nde gerek anti-terörizm yasası çıkarma gerek yerli Kırımlıları Rus ordusuna almaya çalışma gibi sindirme politikaları da Kırım'da yaşanan insan hakları ihlallerinin endişe verici boyutunu gözler önüne sermektedir. [25]

Rusya'nın gerçekleştirdiği bu insan hakkı ihlallerine Avrupa medyasında ara ara yer verilse de uluslararası sistemin politika yapıcılarının Rusya'ya yönelik ciddi bir yaptırım uygulamaya yanaşmadığı görülmektedir. Hatta ABD Başkan adayı Donald Trump bir röportajında söz konusu hukuksuz ilhakın karşılıklı çıkarlar örtüştüğü müddetçe tanınabileceğinin mümkün olduğunu ifade etmiştir. [26] Yani Batı bir kere daha, insan haklarının sistematik bir şekilde ihlal edilmesini, çıkarlarına uyduğu müddetçe görmezden gelebileceğini alenen belirtmiştir.

Evrensel insan haklarını ihlal konusunda Batılı ülkelerin yapmış olduğu uygulamalar düşünüldüğünde bu ülkelerin de dünyanın geri kalanından pek farklı olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte ihlalleri perdelemedeki becerileri ve ellerindeki küreselleşmiş medya imkânları sayesinde, bu hak ihlalleri uluslararası kuruluşların raporlarında çok az yer bulmaktadır. Kendi dışındaki dünyayı bilme ve anlama amacı gütmeyen Batı, anlasa bile yalnızca kurgularla hayali bir "öteki" yaratmış durumdadır. Batılı

ülkelerin insan haklarına dair kendi ortaya koydukları sözleşmeleri gözlerini dahi kırpmadan nasıl ihlal edebildiği, yozlaşmış küresel sistemin bu duruma sessiz kalmaya ne denli meyyal olduğu, artık üstü örtülemeyecek şekilde açığa çıkmıştır.

[1] OHRC, "What are human rights?", <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Pages/WhatareHumanRights.aspx> (02.11.2016).

[2] OHRC, "What are human...", (02.11.2016).

[3] Zeynep Özlem Üskül Engin, "Birey Kavramının Gelişimi ve İnsan Hakları", İÜHFM, C. LXXII, 2014, s. 208.

[4] "Plan for UK military to opt out of European convention on human rights", *Guardian*, <https://www.theguardian.com/uk-news/2016/oct/03/plan-uk>

[5] "Syrian refugee children 'arrested and beaten' for carrying toy guns in Greece", *Independent*, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/> (02.11.2016).

[6] "Calais mülteci kampı boşaltıldı, yüzlerce çocuk ortada kaldı", *BBC*, <http://www.bbc.com/turkce/37784069> (02.11.2016).

[7] "French police fire tear gas at pro-migrant protesters in Calais", *Daily Sabah*, <http://www.dailysabah.com/europe/2016/10/01/french-police-fire-tear-gas-at-pro-migrant-protesters-in-calais>

[8] "Alfred Olango: US police kill mentally ill black man", *Aljazeera*, <http://www.aljazeera.com/news/2016/09/alfred-olango-police-kill-mentally-ill-black-man>

[9] "Cops Pepper-Spray Girl Who Fell Off Bike", *The Daily Beast*, <http://www.thedailybeast.com/articles/2016/09/22/video-white-cops-pepper-spray-girl-who-fell-off-bike>

[10] "'He was my compassionate son,' Terence Crutcher's mother says after fatal shooting in Tulsa", *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/news/post-nation/wp/2016/09/19/man-fatally-shot-by-tulsa-police-was-unarmed-chief-says-as-disturbing-video-is-released/>

[11] "Breaking: ND Prosecutor Seeks "Riot" Charges Against Amy Goodman For Reporting On Pipeline Protest", *Democracy Now*, <http://www.democracynow.org/2016/09/19/breaking-nd-prosecutor-seeks-riot-charges-against-amy-goodman-for-reporting-on-pipeline-protest>

[12] "Actress Shailene Woodley arrested during pipeline protest", *BBC*, <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-37614797> (02.11.2016).

[13] "ABD Türkiye demokrasisini 4 saat sonra destekledi", *Batı Raporu*, <http://batiraporu.com/15-temmuz/abd-turkiye-demokrasisini-4-saat-sonra-destekledi>

[14] "Press Briefing by the Press Secretary Josh Earnest", 18.07.2016, *White House*, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2016/07/18/press-briefing-by-the-press-secretary-josh-earnest>

[15] "ABD Dışişleri Bakanı Kerry: Darbe girişimi 'çok parlak uygulanmış gibi durmuyor'", *Batı Raporu*, <http://batiraporu.com/15-temmuz/abd-disisleri-bakan-kerry-darbe-girisimi-cok-parlak-uygulanmis-gibi-durmuyor>

[16] "İngiltere Türkiye demokrasisini 12 saat sonra, darbe girişimi püskürtüldüğünde destekledi", *Batı Raporu*, <http://batiraporu.com/15-temmuz/ingiltere-turkiye-demokrasisini-12-saat-sonra-darbe-girisimi-puskurtuldugunde-destekledi>

[17] "PM phone call with President Erdogan of Turkey: 18 July 2016", *Gov.Uk*, <https://www.gov.uk/government/news/pm-phone-call-with-president-erdogan-of-turkey-18-july-2016>

[18] "German court bans Erdoğan's address, concerns raised about freedom of expression", *Daily Sabah*, <http://www.dailysabah.com/diplomacy/2016/07/18/german-court-bans-erdogans-address-concerns-raised-about-freedom-of-expression>

[19] "France to extend state of emergency for six months", *BBC*, <http://www.bbc.com/news/world-europe-36842311>

[20] "Bulgaria parliament bans full-face veils in public", *Aljazeera*, <http://www.aljazeera.com/news/2016/09/bulgaria-parliament-bans-full-face-veils-in-public>

[21] "Bulgaria: Burqa ban part of disturbing trend of intolerance, xenophobia and racism", *Amnesty International UK*, <https://www.amnesty.org.uk/press-releases/2016/09/bulgaria-burqa-ban>

[22] "Bulgaria parliament bans full-face...", (02.11.2016).

[23] "Rusya'da Hatırlanması Gereken 10 Hak İhlali", *Bianet*, <http://bianet.org/bianet/medya/153291-rusya-da-hatirlanmasi-gereken-10-hak-ihlali> (03.11.2016).

[24] Zlatica Hoke, "'Kırım'da İnsan Hakları İhlalleri Artıyor'", <http://www.amerikaninsesi.com/a/kirimda-insan-haklari-ihlalleri-artiyor/2673450.html> (03.11.2016).

[25] "Rusya'ya 'Kırım'daki insan hakları ihlallerini durdur' çağırısı", *AA*, <http://aa.com.tr/tr/dunya/rusyaya-kirimdaki-insan-haklari-ihlallerini-durdur-cegirisini>

[26] "Rusya'nın Kırım'ı ilhakı", *Haberturk*, <http://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/9074459-rusyanin-kirimi-ilhaki> (03.11.2016).

